

SZAKÁCS RÉKA (1972) Szeged

SZAKÁCS RÉKA

Van Gogh, a kutya

Nehezteltek rám az orvoskollégák, mert a reggeli megbeszélésen, miután megint bevertem a lábam a műanyag íróasztalmonstrum fémlábába, fojtott, de azért elég jól hallható hangon sziszegtem, hogy nem szeretem a kutyákat. Laurence leplezetlen rosszállással nézett rám, két kutyája volt, és három gyermeke a presbiter férjétől, különben is, ilyesmit itt nem szokás kimondani, errefelé háromszáz éve öntözik és nyírják a gyepet. A kutyákat Diane hozta szóba, nyilván azért, hogy mosolyogni lásson bennünket, a beosztottak derűjét tekintette vezetése fokmérőjének, s mivel eléggé kedveltük őt, mosolyogtunk, de inkább ne tettük volna. Olyanok voltak Diane kutyás történetei, mint Walt Disney-filmeket vetíteni a lövészárkokban roham előtt, például a *Donald kacsa korán fekszik* című epizódot. Laurence egy ritka őszinte pillanatában odáig ment, hogy ahhoz hasonlítsa, midőn földimogyorót kínálnak a fogatlanoknak... Laurence tele volt ilyen korhatár nélküli hasonlatokkal. De a szándék jó, ez számít végül, legyen hálás az ember, van rosszabb főnök is – tette hozzá ellensúlynak, mert ő deklaráltan és programszerűen csak a jót látta mindenben és mindenkiben. Ami fárasztó volt és idegesítő, és persze Laurence is folyton belebukott a saját hülye programjába. Különben is olyan volt az egész nő, mint egy hatalmas barackillatú légfrissítő, ami finomkodva körbefújja a kakiszagot, s a barackpermet, akár egy lottyadt gyümölcshulla, ott lengett állandóan a burjánzó szar felett. Mondanom sem kell, hogy a *szar* szó itt tiltólistán volt.

Emberevő napokat éltünk, mint vég nélküli folyondár, minden irányból jöttek a betegek, és minden reggel reménykedtünk, hogy nem lesz új felvétel – de mindig volt. A kiégés peremén tapodtunk egymásra, fulladoztunk az elmebeteg emberáradatban, és késhegyre menő küzdelem folyt az új betegek elosztásakor. Fehér köpenyes lövészárkok lett az intézet, másfélszeresre nőtt a szektor, de az orvosok számát nem növelték. Senkinek sem hiányoztak Diane kutyatörténetei – a kutyasziruptól ránk ragadt valami lejárt szavatosságú mosoly, s hordoztuk fél napig is, mint valami dilettáns szobrász húsmaszkját. Ráadásul minden reggel belerúgtam az egymásra tolt íróasztalok csővázába, mert ellenséges gólyalábakként barikádozták el az utat, amely az asztalok alá vezetett. Itt máshová nem lehetett menekülni. Szervilisek – mondtam kényszerű udvariassággal, talán azért, hogy ne tartsanak reménytelenül kelet-európainak, de kár volt, mert a sziszegésem ott maradt a levegőben, s mint egy láthatatlan csúzli, ferdére húzta a szájukat. Laurence-nak kilátszottak a fogai: hevenyészve aggatták az ínyére, mint a házgyári konyhabútorajtókat; hol egymásnak szorultak, hol rés tátongott köztük. Kifogástalanul csúnya fogsora volt. Persze amikor kimondtam a verdiktet a kutyák fölött, már világos volt, hogy tévedtem. Na, nem az orvosgárda miatt – untam a kép-mutatást.

De ott volt ellenpéldának van Gogh.

Január tizenharmadikán érkeztem Poitiers-ba, három hónappal a kinevezésem után. Lucskos és szerencsétlen volt minden, s mint egy szárítókötélre vetett ócska barna inget, verte az eső a várost. Aztán megszánta a havazás, piszkosfehér kutyabundaként borult a latyakra, de néhol félrecsúszott, s a ha-

vas sár, ez a visszaöklendezett tejeskávé, szétterült a szennyes takaró szélén. Reménytelenül ostoba volt a létezés, lenyelhetetlen, mint egy drágakő.

Az első napokban csatlakoztam Laurence-hoz, mikor a társintézetekbe ment beteget vizsgálni, az orvosi szoftver kezelését is eközben lestem el, igaz, nemigen kellett azt lesni, mert Laurence szüntelenül magyarázott és mutogatott, akár kérdeztem, akár nem. Elképzelhetetlenül sok volt a beteg a mi körzetünkben, a saját osztályainkon nem fértek el, folyton más szektorokban kellett helyet keresni, és mindennap tetemes időbe került, míg a parklabirintusban szédobált épületekben megtaláltuk őket. Nem volt semmi rendszer ebben az épülethalmazban, olyan volt, mintha valami ingerült játékmester felrúgta volna a zöld huzatos játékasztalt, s a széthasadt textília földre szórt darabjai közé taláломra bepültek volna a kórházi pavilonok fehér kockái. Mindenfelé útjelző táblák meredeztek, hogy kajánul körbe-körbe járassák a területre tévedt idegeneket.

Ellenséges rezervátum volt a kórház, tavasztól ősziig túlapolt pázsitok lemezei borították, de a zöld páncélzaton most erőtlenül heverték a hó-rongyok, az utak és járdák alvadt sárban kúsztak a fehér pavilonok és a testidegen kő-épületek között. A hajdani uradalomból, ami a Laborit kórház előtt itt állt, megmaradt ugyanis az egykori intézői ház, egy vastag falú, hasas épülettömb, meg a gnómszerű, képtelenül kicsi ablakos, csúcstornyos kőkápolna, amit körbefutottak az aszfaltutak. Baljós és viszolyogtató volt a kápolna, mint érháló közepén egy bőrszarv vagy egy szemölcsös bőrdaganat. Mindenfelé betegek kószáltak, pavilonlakók, néhol felgyülemlettek, másutt ritkásabban lézengtek kezükben cigarettával, s oda-odaköszöntek a sietősen haladó fehérköpenyeseknek.

Laurence legalább fél fejjel magasabb volt nálam, valamivel 180 centi fölött, és félmérföldes csizmájában mint Mária főhadnagy, sebesen nyargalt a kórház számtalan intézete és osztálya közt megvívni mindennapos csatáját az elmebajjal. Dísztelen és impozáns jelenség volt, akár egy dór oszlop a Parthenónban. Igyekeznem kellett, hogy lépést tartsak velem, miközben egyik elmeosztályról a másikra száguldoztunk, keresztül-kasul a kórház lucskos parkján. Laurence rohanás közben is szüntelenül beszélt, a koponyám körül szálltak és összeakadtak a szavak, s mint szájszagú koszorú billegett, majd megült a fejemen. Szédültem, néha émelyegtem is. Azt hiszem, Laurence egyszerűen félt, ha nem beszélhetett, a szavak védőpajzsként vették körül, de a szavak és fogak hézagain ki-kiszivárgott a szorongása. Lefegyverzően jó szándékú lény volt, de túlszabályozott lelkiismeretét nem tudta meggyőzni saját jó szándékairól, így állandó vívódásban élt afölötti kétségében, hogy helyesen cselekszik-e. És beszélt, beszélt, beszélt szüntelen, hogy megnyugodjon, s a legképtelenebb időpontokban felhívta az embert, hogy parttalan monológokban locsolja szét az aggodalmait, majd ha csitult a rohama, átmenet nélkül letette a telefont. Elrémítette a gondolat, hogy szavát veszítheti, s nem tudott nagyobb kínt elképzelni annál, ha valaki süketnéma. Ezért megtanulta a jelbeszédet, és néhány évvel később otthagya a Laborit kórházat, hogy a süketnémák intézetében legyen pszichiáter. Azt hiszem, így akart vezekelni a bőbeszédűségért.

A kinevezésem után két hónapig abban a szolgálati lakásban laktam, amit az egykori intézői házban alakítottak ki. Tekintélyes, kiszélesedő, emeletes kőépület volt, furcsán beékelődve a kórház betonkerítése mellé, ami a főút mellett magasodott. A kórház egykori birtoképületei közül csak ez maradt meg eredeti formájában, meg a baljós tekintetű, csúcssüveges kápolna. Laurence szerint a hajdani kápolna archívumként szolgált, és nem volt semmi furcsa az épületben, hacsak a régisége nem, de abban nincs mit furcsállni, Franciaország tele van régi épületekkel. Laurence bele is fogott egy kultúrtör-

téneti előadásba, amelyeket rendszeresen tartott nekem kertészeti, ribizli-befőzési és a gyermeknevelési beszámolókkal variálva, miközben a Pinel intézetből a Minkowski-pavilonba rohantunk beteget vizsgálni. Ekkor egy szakállas, hajlott hátú, kalapos alak, aki a kápolna sarkában eddig észrevétlenül meghúzódott, hirtelen ránk ugatott. Rendes, öblös kutyaugatás volt, semmiféle emberi mellézköngye nem színezte, de akkorát ugrottam, hogy Laurence hangosan elnevette magát. Azért diszkrét maradt ez a kacagás, sőt inkább aránytalanul kicsi nevetés fakadt a nagy obszidián fogak közül, s el is röppent hamar, mint egy malomkövön billegő tarka lepke. Ez Maurice, a van Gogh-pavilonból. Nem kell félni tőle! – mondta, és szünetet tartott, és óvatoskodva, ahogy hétpecsétes titkokat szokott megosztani, szigorú titoktartást kérve, aztán mindenkinek elmondta ugyanazt a banalitást: – Már nem veszélyes.

A szolgálati lakás a kápolna-archívumtól jó száz méternyire, az intézői ház alsó szintjén volt, kilátással a szelektív hulladékgyűjtő konténerekre. A nappali ablakából egyenesen a sárga kukára láttam, domború fedele reggelente úgy csillogott a napfényben, mint egy zömök testű rózsabogár óriáspáncélja, s a kuka keskeny nyílásán, akár a hártás szárny, állandóan kikandikált egy fekete szemeteszák széle. A reggeli kávéhoz sokáig hozzátartozott a páncéltetejű konténer és a fityegő szemeteszák látványa, a kukáskocsik látván néha kávézni vágyom ma is. Olykor egy láthatatlan kutya kódorgott a konténerek környékén, ugatott néhányat, de látni nem láttam, csak egy szürke kalapos, torzonborz alak ténferegett a ház környéken. Arra gondoltam, hogy az ő kutya lehet, bár a betegek nem is tarthattak állatot. Most hát kiderült, hogy Maurice volt a szakállas alak és a rejtőzködő kutya is egy személyben, aki a konténerek tájékán ólálkodott.

Maurice napközben egy fekete szemeteszákba gyűjtötte a parkban talált bogarakat, hogy aztán a szolgálati lakás mögötti sárga konténerbe zárja őket. Télen-nyáron egy viseletes, hosszú lódenkabát volt rajta – puskával a vállán olyasformán mutatott volna, mint egy osztrák nyúl vadász egy láthatatlan kutyával.

Hanem a feje.

Elképzelhetetlenül hasonlított van Gogh szürke kalapos önarcképére, csak rőt helyett piszkosbarna volt a szakálla. Mintha egy tiroli vadász alakjára rámontírozták volna van Gogh szépieffektes portréját. Van Gogh, mert a név menthetetlenül ráragadt Maurice-ra, s az eredeti neve, mint egy hordhatatlan bizsu, ott hevert a vaskos aktáival teli polcokon a kápolna-archívumban, hogy befedje a szándékos kollektív felejtés gyorsan szálló pora; szóval van Gogh kedvelte az intézői ház környékét. Gyakorta láttam, amint egy meggömbült barna sziluett a konténerekhez, vagy a ház körüli öreg gesztenyefák törzséhez tapad, akár egy rettentő méretű fagomba, s a szürke kalap lassan csavarodva előbújik a fa mögül. S az arcot borító szőrzet közül két oposszum-szem mered rám.

A kórház főút felőli bejáratát kukoricacső formájú tuják szegélyezték. Van Gogh órák hosszat álldogált mögöttük, hogy aztán ráugasson az arra sétálókra. Sokszor rándultam össze, amikor hirtelen kiszakadó, öblös ugatásával megijesztett. Aztán valahogy megszoktam az ijedtséget – hozzánőtt a kórházi léthez, mint félp parazita fagyöngy a nyárfához, és hiányérzetem támadt, ha elmaradt. Említettem Laurence-nak, hogy valami torokszorító játékféle van közöttünk: van Gogh megugat hol a kuka, hol a gesztenyék, hol a tuják mögül, én meg visszaköszönök neki. Olyanformán, mint egy szelindeknek, akit hiúságában megszelídíteni vél az ember. Ezt azért mégsem kellene – mondta Laurence, szokásosan lehalkítva a hangját. És belefogott az elbeszélésbe.

Maurice kamaszkorában megölte az anyját és annak élettársát, a gyilkosság brutális volt. Maurice-t az anyja egyedül nevelte egy tanyán, leszámítva egy rövidebb időszakot, amit nevelőszülőknél töltött, de hamar visszakerült

az anyához. Vér szerinti apját nem ismerte. Akadtak ugyan átmeneti, alkoholban cserzett nevelőapái, akik abban különböztek egymástól, hogy vagy csak a fiút verték, vagy a fiúval együtt az anyát is, de a legtöbb apajelölt előbb-utóbb nyomtalanul eltűnt a tanyáról. Aztán némileg megváltozott az élet rendje, mert az utolsó élettárs szót értett az anyával, együtt ittak, és közösen verték a fiút. A gyermek nem tanult meg beszélni, csak furcsa orrhangon dunnyogott, verés közben szagatott, mély hangokat hallatott, de nem sírt. Később a tanyára vetődött egy loboncos, horpadt oldalú kutya, akit Maurice egy ideig titokban etetett a magától megvont és a konyhából lopott maradékokkal. Amikor a kutya létére fény derült, a fiút kegytelenül elverték, de végül megszokottá vált, mint szinte minden jó és rossz ezen a világon, hogy Maurice-nak van egy kutyája. Együtt ettek és aludtak, és magától értetődően osztoztak a verésben is, ami ugyanúgy hozzátartozott az élethez, mint a piszok vagy a napnyugta. A kutya kezdetben nyüszített, ha ütötték, de a gazdája megtanította a csendre. Amikor egy rúddal verték el, Maurice-nak eltörött egy hátcsigolyája, a kutyának a bal hátsó lába. Maurice háta görbe maradt, a kutya sánta.

Egy nap a részeg nevelőapa a kutyát egy dróttal felkötötte a tanya melletti fára. Rejtély, miként tudta észrevétlenül kicsalni Maurice mellől, mert egyébként egy tapodtat sem mozdult a gazdája nélkül. Az anya részegen aludt a kanapén, dolga végeztével az élettárs is odaheveredett melléje. Mikor Maurice megtalálta az akasztott kutyát, még nem volt egészen kihűlve. Kivette a dróthurokból, és a megölt állatot az ágyába vitte. Ezután a baltával, amivel fát hasogattak, fejét vette az alvóknak, majd darabokra aprította őket. A tetemek csontjait a halott állat köré hordta az ágyába, maga is odafeküdt. Így találtak rájuk hetek múltán, a rothadás bűzében zizegtek a lárvák és a legyek. Azt hitték, mindannyian halottak, de Maurice egyszer csak ugatni kezdett a rothadó emberi maradványok és a kutyatetem mögül. Még a tapasztalt rendőrségi szakértőket is megviselte az ügy.

Maurice van Gogh harminchét éve elmeosztályon élt. Nem szólalt meg, nem bántott senkit, de semmiféle tevékenységre nem lehetett rávenni, mert ínyét felhúzza vicsorogni kezdett. Bogarakat és férgeket gyűjtött naphosszat egy fekete zsákba, aztán rájuk csukta a konténer fedelét. A napokban felhívtam telefonon Laurence-t. Most is sokat beszélt. Állítólag sok orvos megfordult már utánunk a Laborit-ban, de a szóbeszéd szerint egy láthatatlan kutya miatt egyiknek sincs maradása.

